

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

საუნივერსიტეტო განათლების ხარისხის მართვის პრობლემების ანალიზი და
მეცნიერული რეკომენდაციები

ქეთევან ნანობაშვილი, ნანა ჩაჩანიძე
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი
Caucasus's International University
E-mail: ketevan.nanobashvili@ciu.edu.ge
nana.chachanidze@mail.ru

რეზიუმე

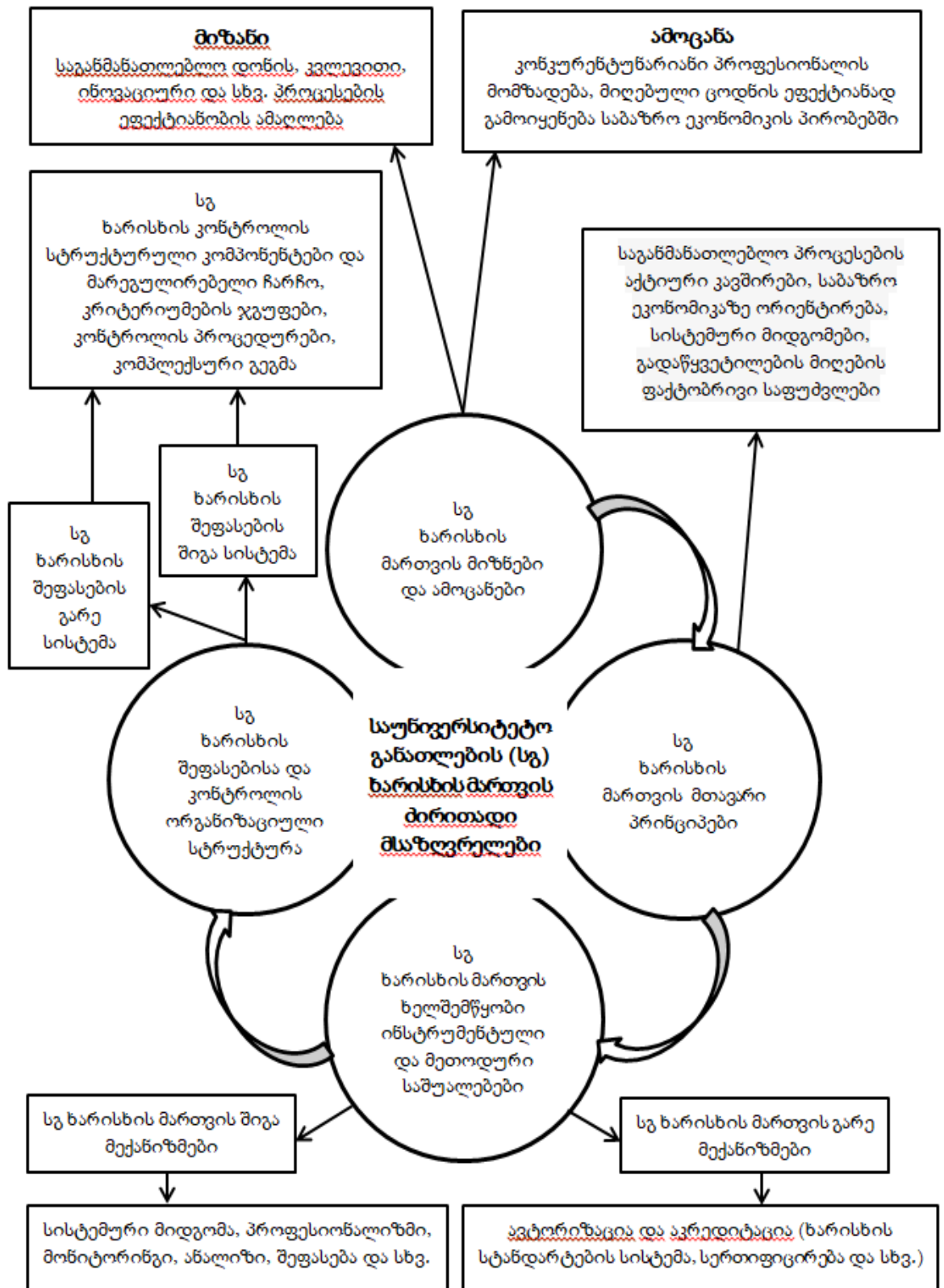
ნაშრომში გაანალიზებულია უმაღლესი განათლების ხარისხის მართვის სირთულესთან დაკავშირებული პრობლემები. ნაშრომის მიზანია, უმაღლესი განათლების ხარისხის მართვის პროცესში შექმნილი პრობლემების ანალიზი და ანალიზის შედეგებზე დაფუძნებული, მართვის მეცნიერული რეკომენდაციების დამუშავება. დამუშავებულია უმაღლესი განათლების ხარისხის მართვის ძირითადი მსაზღვრელები: მიზნები და ამოცანები, მთავარი პრინციპები, განათლების ხარისხის შეფასებისა და კონტროლის ორგანიზაციული სტრუქტურა, ინსტრუმენტული და მეთოდური საშუალებები. ჩამოყალიბებულია ხარისხის მართვის შესაბამისი რეკომენდაციები. მოცემული რეკომენდაციები შეიძლება ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული საუნივერსიტეტო განათლების სფეროში.

დასკვნა. უდავოა, რომ უნივერსიტეტებში განათლების ხარისხის შეფასებასთან დაკავშირებული საკითხები პრობლემატური და აქტუალურია. საქართველოში ამ პრობლემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან უმაღლესი განათლება მუდმივად ტრანსფორმირების პროცესშია, რაც ევროპული განათლების სისტემაში ადაპტირებას უკავშირდება. აქედან გამომდინარე, უმაღლესი განათლების ხარისხის შეფასების თანამედროვე ინსტრუმენტების კვლევა, ანალიზი და სათანადო რეკომენდაციების დამუშავება თანამედროვე მენეჯმენტის პრინციპების გამოყენებით, არის ობიექტური აუცილებლობა.

საკვანძო სიტყვები: განათლების ხარისხი. სისტემური მიდგომა. სტრუქტურული კომპონენტი. კრიტერიუმების ჯგუფები. ხარისხის შეფასების შიგა სისტემა. ხარისხის შეფასების გარე სისტემა. ძირითადი მსაზღვრელები.

თანამედროვე საუნივერსიტეტო განათლებაში (სგ) ხარისხის მართვა სულ უფრო და უფრო რთულდება, რაც მთელი რიგი მნიშვნელოვანი ფაქტორებით არის გამოწვეული. ამ სირთულეების დასაძლევად და ხარისხის მართვის გასაუმჯობესებლად საჭიროა, მეცნიერულად იქნეს გააზრებული და სრულყოფილად გაანალიზებული განათლების ხარისხის მენეჯმენტის ძირითადი კონცეფციები. სრულყოფილი ანალიზისათვის საჭიროა, სისტემურ-მეთოდოლოგიური მიდგომები, როგორც შემეცნების მეთოდები რთულად ფორმალიზებული ობიექტების კვლევისა და კონსტრუირებისათვის. ეს გაგვიმარტივებს მართვის ობიექტის ქცევის აღწერასა და მისი ბუნების ახსნას, რაც მოგვცემს ხარისხის მართვის პროცესის ადექვატური მოდელირების საშუალებას.

ჩამოყალიბებული და განხილული უნდა იქნეს უმაღლესი განათლების ხარისხის მართვის ძირითადი მსაზღვრელები: მიზნები და ამოცანები, მთავარი პრინციპები, განათლების ხარისხის შეფასებისა და კონტროლის ორგანიზაციული სტრუქტურა, ინსტრუმენტული და მეთოდური საშუალებები - ნახ. 1. მხოლოდ ასეთი მიდგომით არის შესაძლებელი განათლების ხარისხის მართვის პროცესების გაუმჯობესება და მაღალი შედეგების მიღწევა. ხარისხიანი განათლება კი თანამედროვე საზოგადოების და შრომის ბაზრის უპირობო მოთხოვნაა, რომლის გარეშეც შეუძლებელია ქვეყნის სოციალურ ეკონომიკური განვითარების მდგრადობის მიღწევა.

ნახ.1. ხარისხის მართვის ძირითადი მსაზღვრელები:

სგ ხარისხის მართვის მთავარი მიზანი ერთადერთია და იგი ხარისხიანი განათლების მიღებას ემსახურება. ეს უკანასკნელი კი გამოიხატება უნივერსიტეტში კვლევითი, ინოვაციური და ყველა სხვა საგანმანათლებლო პროცესების ეფექტიანობის ამაღლებაში, კურსდამთავრებულთა და დამსაქმებლების კმაყოფილებაში, ქვეყნის სოციალურ ეკონომიკური განვითარების მდგრადობაში.

სგ ხარისხის მართვის ძირითადი ამოცანები ნაკარნახებია თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკური მოთხოვნებიდან, რაც შრომის ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პროფესიონალის მომზადებას გულისხმობს. უმაღლეს დამთავრებულს უნდა შეეძლოს მიღებული ცოდნის ეფექტიანად გამოყენება, შრომის ინოვაციური მეთოდებისა და საშუალებების დაგეგმვა და მოხმარება, პრობლემურ პირობებში სწორი გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღება, შრომის ახალი ტექნოლოგიებისა და ახალი ცოდნის დამოუკიდებლად ათვისება და საჭიროების შემთხვევაში ახლის პროექტირება.

სგ ხარისხის მართვის მთავარი პრინციპები გამომდინარეობს თანამედროვე საუნივერსიტეტო განათლების მოთხოვნებიდან და ორიენტირებულია სოციუმზე. ეს მოთხოვნები ეფუძნება საგანმანათლებლო პროცესების აქტიური ურთიერთკავშირებისა და ურთიერთგაგების ფილოსოფიას, სოციალურად ორიენტირებულ საბაზრო ეკონომიკის რეგულაციებს, აზროვნებისა და ცოდნის მართვის სისტემურ მიდგომებს, გადაწყვეტილების მიღების ფაქტობრივ და სამართლებრივ საფუძვლებს.

სოციუმზე ორიენტირება, გარდა საზოგადოების მოთხოვნების დაკმაყოფილებისა, ნიშნავს სტუდენტთა მოთხოვნებზე ორიენტირებას. უმაღლესი სასწავლებლის საგანმანათლებლო ძალისხმევა და რესურსები უნდა იყოს მიმართული სტუდენტთა მოლოდინების გამართლებისაკენ, მათი პროფესიული უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებაზე და არა მოძველებული სასწავლო ფორმების, არამედ, თანამედროვე უმაღლესი განათლების სფეროში ადაპტირებული გლობალური ტენდენციების ადექვატურად.

აღნიშნული ტენდენციებიდან შეიძლება გამოვყოთ ორი მთავარი: განათლების განვითარება, როგორც მომსახურების სექტორის განვითარება (რომელსაც მხარს უჭერს მსოფლიოს სავაჭრო ორგანიზაცია) და განათლების, როგორც სამეცნიერო, ტექნიკური და საინოვაციო პოლიტიკის ძირითადი რგოლის განვითარება (ტენდენცია, რომელსაც მხარს უჭერს მრავალი ქვეყნის მთავრობა) [1, 2].

ეს ტენდენციები, ერთი შეხედვით გამართლებულია, რადგან ხელს უწყობს უმაღლესი განათლების სოციალიზაციას, როგორცაა ლიდერობა ბაზარზე, განათლება, როგორც საბაზრო საქონელი და სხვ. ეს ხდება იმის საფუძველზე, რომ აღნიშნული ტენდენციები უზრუნველყოფს განათლების დიდ სამოქმედო სექტორს.

აქვე გვინდა შევნიშნოთ, რომ ამ დადებით მომენტს თან სდევს უარყოფითი მოვლენებიც. ჩვენი აზრით, ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს უმაღლესი განათლების ზოგიერთი ფუნქციის და ღირებულებების დაკნინებას, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ახალი დაბრკოლებები. მაგალითად, აქცენტის გადატანა მხოლოდ საბაზრო ეკონომიკაზე გამოიწვევს პროფესიონალთა დაინტერესებას და მუდმივ სწრაფვას მხოლოდ პრაქტიკული მიმართულებით - არსებული ტექნიკისა და ტექნოლოგიების ათვისებისაკენ. სამწუხაროდ, ბიზნესმენტა დიდ ნაწილს (და სახელმწიფო სტრუქტურებსაც) ურჩევნია ფული დახარჯოს არსებული ტექნოლოგიების შეძენაში, ვიდრე მოახდინოს ახალი ტექნოლოგიების შექმნის დაფინანსება. ამ დროს ჩრდილში ექცევა სტუდენტთა ინტერესი იმ კლასიკური ღირებულებებისადმი, რისი მატარებელიც იყო და უნდა იყოს უმაღლესი სასწავლებელი. ეს ღირებულებები წარმოადგენს თეორიული მიმართულებას, მეცნიერულ კვლევებს, სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური პოლიტიკის განხორციელებას. სწორედ ამის საფუძველზეც ხდება სპეციალისტის მიერ არა მარტო არსებული ახალი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების ათვისება, არამედ, დამოუკიდებლად ახლის პროექტირება და კონსტრუირება. ამისათვის საჭიროა, განათლების ხარისხის მართვის ძირითადი პრინციპების: საგანმანათლებლო პროცესების აქტიური კავშირების გამოვლენა, საბაზრო ეკონომიკაზე ორიენტირების საბალანსო პოლიტიკის შემუშავება, მართვის სისტემური მიდგომების და გადაწყვეტილების მიღების ფაქტობრივი საფუძვლების განსაზღვრა.

სწორედ ეს პრინციპი უნდა იყოს გათვალისწინებული საუნივერსიტეტო განათლების რეალიზების პროცესში, რათა მოხდეს განათლების ხარისხის მართვის პროცესში ახალი და არსებული ტენდენციების დაბალანსება, მაღალი ხარისხის განათლების რეალიზება.

სგ ხარისხის მართვის ხელშემწყობი ინსტრუმენტული და მეთოდური საშუალებები შეიძლება გადავანაწილოთ ორ ჯგუფში: ხარისხის მართვის შიგა მექანიზმები და ხარისხის მართვის გარე მექანიზმები. პირველი ჯგუფი აერთიანებს: ხარისხის მართვის სისტემურ მიდგომას, პროფესიონალიზმს, მონიტორინგს, ანალიზს, შეფასებს და სხვ. მეორე ჯგუფი მოიცავს: უმაღლესი სასწავლებლებისა და სასწავლო პროგრამების ავტორიზაციას და აკრედიტაციას, რაშიც შედის ხარისხის სტანდარტების სისტემა, სერთიფიცირება და სხვ.

ცხადია, განათლების ხარისხის მართვის შედეგი განისაზღვრება დასახული მიზნებისა და ამოცანების მიღწევის დონით. განათლების ხარისხის მართვა კი უნდა განვიხილოთ, როგორც ერთობლივ საგანმანათლებლო მოქმედებათა შეთანხმებული რეალიზება განათლების მაღალი ხარისხის დაგეგმილი ნორმებისა და სტანდარტების მისაღწევად.

სისტემური მიდგომა ფაქტობრივად ოთხი პოზიციით განისაზღვრება: ორიენტირება შემკვეთზე (მომხმარებელზე); სტუდენტებისა და პროფესორ-მასწავლებლების ფაქტორები; საგანმანათლებლო პროცესების მუდმივი გაუმჯობესება; საგანმანათლებლო პროცესების, მისი მიმდინარეობის და შედეგების ხელმისაწვდომობა და ინფორმირება ამ პროცესებში ჩართულ თითოეულ პირზე დროულად და საფუძვლიანად [3].

როგორც ნახ. 1-ზე მივუთითეთ ავტორიზაცია და აკრედიტაცია არის ძირითადი გარე მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს უმაღლესი განათლების ხარისხს. ავტორიზაცია ახდენს უნივერსიტეტის ინსტიტუციურ შეფასებას. ადგენს საგანმანათლებლო სტანდარტებთან შესაბამისობას და საჭიროების შემთხვევაში გასცემს რეკომენდაციებს უნივერსიტეტში გამოვლენილი შეუსაბამობების აღმოსაფხვრელად. ავტორიზაციის ექსპერტები აანალიზებენ უნივერსიტეტის თვითშეფასებისა და თავიანთი შემოწმებით მიღებულ ინფორმაციას, რის შედეგადაც გაიცემა ავტორიზაციის დოკუმენტი.

აკრედიტაცია განსაზღვრავს უნივერსიტეტის საგანმანათლებლო პროგრამების სტანდარტებთან შესაბამისობას. ეს პროცედურა ატარებს სისტემატურ ხასიათს, ამკვიდრებს სისტემატურ თვითშეფასებას, რაც ხელს უწყობს განათლების ხარისხის ამაღლების მექანიზმების განვითარებას. გარდა ამისა, აკრედიტაცია დაკავშირებულია სახელმწიფო დაფინანსებასთანაც. მხოლოდ მის საფუძველზე გაიცემა სახელმწიფო გრანტი საგანმანათლებლო პროგრამებზე.

სგ ხარისხის შეფასებისა და კონტროლის ორგანიზაციული სტრუქტურა. განათლების ხარისხის შეფასება და კონტროლი ერთ-ერთი აქტუალური საკითხია. განათლების ხარისხი რთული და მრავალკომპონენტური შინაარსის მქონე მცნებაა. მისი ორგანიზაციული სტრუქტურის დაგეგმვა სხვადასხვა სუბიექტურ და ობიექტურ პრობლემებთანაა დაკავშირებული. ამ პრობლემების წარმოშობის წყაროა შრომის ბაზრის მოთხოვნილების შესაბამისი სამამულო საგანმანათლებლო სისტემის არსებითი ცვლილებები. მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემის ხარისხის მართვისა და კონტროლის თანამედროვე ორგანიზაციული სტრუქტურების შესწავლითა და ანალიზით დავადგინეთ, რომ ეს სტრუქტურები დინამიკური ხასიათისაა, ემსახურება ფუნქციური ცოდნის შექმნას და მუდმივად განახლების და განვითარების რეჟიმში იმყოფება.

ჩვენი თეორიული ანალიზით და პრაქტიკული გამოცდილებით მიღებული შედეგები გვაფიქრებინებს, ხარისხის მართვისა და კონტროლის ორგანიზაციული სტრუქტურის მთავარი მიმართულება უნდა იყოს განათლების ხარისხის იდენტიფიცირება. იდენტიფიცირების საფუძველად კი უნდა ავიღოთ: ხარისხის შეფასების კრიტერიუმების დადგენა; შეფასების სუბიექტების განსაზღვრა და სწავლების შედეგების ანალიზის ორგანიზება, რაც მეცნიერულ კვლევებს უნდა ეფუძნებოდეს.

რა თქმა უნდა, ხარისხის მართვის კონტროლის ძირითადი ფუნდამენტია საგანმანათლებლო პროგრამების შესრულებით მიღებული შედეგების მონიტორინგი შიგა და გარე ექსპერტიზის მეშვეობით.

შიგა ექსპერტიზა - შეფასება და მონიტორინგი, უნდა ჩატარდეს განათლების ხარისხის შეფასების შესახებ უნივერსიტეტში მოქმედი დებულების საფუძველზე წლიური კალენდრის შესაბამისად. იგი უნდა მოიცავდეს შემდეგ აქტივობებს და მოქმედების მექანიზმებს:

- კომისიების შექმნას სასწავლო მოდულების მიხედვით. სასურველია კომისიის შემადგენლობაში მოწვეულ იყოს ქვეყნის შრომის ბაზარსა და საბაზრო ეკონომიკაში ჩართული დაინტერესებული ორგანიზაციებისა და საწარმოების მესვეურები.
- სტუდენტების სერტიფიცირების სხვადასხვა ეტაპზე სერტიფიცირების შეფასებისათვის დადგენილი ნორმების და გამოყენებული ინსტრუმენტების ანალიზი, დამსაქმებლების (შრომის ბაზრის) წარმომადგენლების მონაწილეობით.
- საკურსო პროექტების, ლაბორატორიული და პრაქტიკული სამუშაოების და საკვალიფიკაციო ნაშრომის შემოწმება (პლაგიატობის გამორიცხვით) სასწავლო დისციპლინების (მოდულების) შესაბამისობაში განხილვით.
- სტუდენტის და სამეცნიერო-პედაგოგიურ მუშაკთა ციფრული საქაღალდე (პორტფოლიოს - სტუდენტის და სამეცნიერო-პედაგოგიური კადრის აქტივობების ანალიზის, და პროფესიული ნიშნების შეფასების დამადასტურებელი ინფორმაციის ერთობლიობა) ფორმირება.
- და სხვ.

რაც შეეხება ხარისხის უზრუნველყოფის გარე ექსპერტიზას, ეს სისტემა მოიცავს ინსტიტუციურ ავტორიზაციას და პროგრამულ აკრედიტაციას. გარე ექსპერტიზას მექანიზმის განხორციელება ეფუძნება ევროკავშირის საგანმანათლებლო დღის წესრიგს და ბოლონის პროცესის მიერ დადგენილ რეკომენდაციებს, სტანდარტებს და პრინციპებს.

იმის გათვალისწინებით, რომ საგანმანათლებლო პროცესის მონიტორინგი ცალსახად არ განისაზღვრება და არ გააჩნია სტანდარტული ფორმა, ჩვენი შეხედულებით და სხვადასხვა ლიტერატურული წყაროების გაცნობით, მართებულად მივიჩნით გამოგვეყო ძირითადი კრიტერიუმები და ის ოპტიმალური ინდიკატორები, რაც უზრუნველყოფს განათლების ხარისხის შეფასებას არსებული ადექვატურად.

ამრიგად, კრიტერიუმების ერთიანობა მოიცავს სამ ჯგუფს, რომლებიც კონკრეტიზებულია ყველაზე მნიშვნელოვან ინდიკატორებში [4]:

1. **სწავლების ხარისხის კრიტერიუმები** მოდის შემდეგი კატეგორიული (აუცილებელი) მოთხოვნების შეფასებაზე: უნივერსიტეტში ინტერნაციონალიზაციის დონე და ხარისხი, უნივერსიტეტის სტუდენტების პოტენციალი და პროფესორ-მასწავლებელთა პოტენციალი; სასწავლო პროცესისა და სასწავლო პროგრამების საგანმანათლებლო, მეთოდოლოგიური და დიდაქტიკური მხარდაჭერა; სასწავლო-საინფორმაციო რესურსები; სტუდენტებისა და თანამშრომელთა სოციალური პირობებით კმაყოფილება; ლოგისტიკა; უნივერსიტეტის სამეცნიერო და ინოვაციური პოტენციალი.
2. **საგანმანათლებლო პროცესის განხორციელების ხარისხის კრიტერიუმები:** მენეჯმენტის წამყვანი როლის უზრუნველყოფა ხარისხის საკითხებში და უნივერსიტეტის საქმიანობის ყველა ასპექტის უწყვეტი გაუმჯობესება; უნივერსიტეტის მისიის, ხედვის, პოლიტიკისა და სტრატეგიის ძირითადი ღირებულებების შესაბამისობა დასახულ მიზნებთან; საგანმანათლებლო პროგრამების სრულყოფილი განხორციელება და აკადემიური მობილურობის ხელშეწყობა სტუდენტებისა და პროფესორ მასწავლებლებისათვის; სტუდენტებისთვის სხვადასხვა სახის პრაქტიკული აქტივობების ეფექტიანი ორგანიზება; უნივერსიტეტში ზოგადი მენეჯმენტის განხორციელება, როგორცაა პერსონალის, ინფრასტრუქტურის, მატერიალური და საინფორმაციო რესურსების, სასწავლო ტექნოლოგიების ეფექტიანი მართვა და ა.შ.

3. უნივერსიტეტში სასწავლო პროცესების შედეგების ხარისხის კრიტერიუმები: სტუდენტების ჩარიცხვის შედეგიანობა (დაგეგმილი ადგილების ათვისების ხარისხი); მათი მზადყოფნის დონე საუნივერსიტეტო განათლების გასაგრძელებლად; პროფესიული კომპეტენციების განვითარების დონე; შრომის ბაზრის მოთხოვნების დაკმაყოფილება შესაბამისი განათლების ხარისხის მქონე სპეციალისტებით; უნივერსიტეტის მიერ მიღწეული შედეგები სპეციალისტების მომზადების ხარისხის ამაღლების დაგეგმილ მიზნებთან მიმართებაში.

ლიტერატურა

1. Engineering Research in Irish Economic Development. Irish Academy of Engineering: 22 Clyde Road, Ballsbridge. — [URL]: academy@engineersireland.ie
2. Костюкевич С.В. (2013), Современные тенденции в сфере высшего образования и его классические ценности: актуальность баланса. **Ежемесячный научный журнал Alma Mater** (№4—2013, С. 11—19), ISSN 1026-955X.
3. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/67704/1/notv_2010_1_003.pdf, Denisov Yu. System approach in education process quality control.
4. Сергеева С. Ю.рьевна, Обревко Е. Д. (2019), Современные подходы и методы оценки качества образования. «Молодой учёный» . № 37 (275) . გვ. 162- 165 .

Ketevan Nanobashvili, Nana Chachanidze

Analysis of problems of quality management of university education and scientific recommendations

Abstract

There is no doubt that issues related to assessing the quality of education in universities are problematic and relevant. In Georgia, this problem is of particular importance, since higher education is constantly in the process of transformation associated with adaptation to the European education system. Therefore, research, analysis and development of appropriate recommendations using modern management principles is an objective necessity. The article analyzes the problems associated with the complexity of quality management in higher education. Relevant recommendations for quality management have been formulated.

Keywords: Quality of education. Systematic approach. structural component. Groups of criteria. Internal quality assessment system. External quality assessment system. main delimiters.